

TEREBESS

RIADÓ

JELLEMTIPLÓGIA
A PÁLI
BUDDHIZMUSBAN

JELLEMTIPIOLÓGIA
A PÁLI BUDDHIZMUSBAN

Közreadja
Terebess Gábor

Az i.e. 6. században alapított buddhizmus az i.e. 4. század közepétől kezdett iskolákra tagozódni. A korai buddhizmusnak, amelyet a későbbi mahájána („nagyszerű eszköz”) buddhizmus becsmérően hínájának („kisszerű eszköznek”) nevez, kb. 30 iskolája közül ma csak egyetlenegy virul és őrizte meg elevenen hagyományait, a Ceylonban, majd Délkelet-Ázsiában elterjedt theraváda, „*az idősbek útja*”. Számottevő szövegművek is csupán egyetlen másik hínájána iskolából, az egykor Kasmírban és Pandzsábbbban honos szarvásztiavádából maradt fenn, részben szanszkritul, de főleg kínai és tibeti fordításban. Ám a theraváda iskolának szinte teljes szövegyűjteménye megmaradt egy ind nyelven, a pálin. A páli nyelv úgy viszonyul a szanszkriához, mint a román nyelvek a latinhoz; Buddha korában a nép beszélt nyelveinek egyike lehetett. Ma holt nyelv, csak

BUDDHISTA

6

a theraváda buddhizmusban használják, mint a katolikus egyházban a latint. Ceylonban, Burmában, Thaiföldön, Kambodzsában a helyi írások betűivel írják a pálit, de az európai olvasó – elsősorban a *Pali Text Society* jóvoltából – latin betűkkel nyomtatott kiadásokban is elérheti a fontosabb szövegeket.

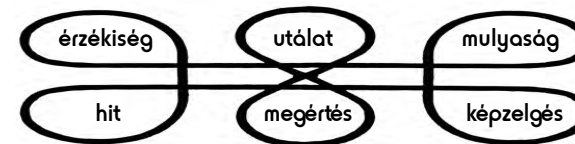
A páli nyelvű buddhista szövegek kanonikus tára, *A hármaskosár*, mint neve is jelzi, három gyűjteményt foglal magába: *A fegyelmezés kosarában* a szerzetesi szabályokat, *A vezérfonalak kosarában* Buddha tanítóbeszédeit, *A kiemelt eszmék kosarában* pedig a buddhista skolasztikát. Ez utóbbi a tan filozófiai és pszichológiai elemzése, rendszerezése, meglehetősen száraz, személytelen formában. Csak az i.e. 1. századtól jelennek meg számon tartott szerzők egyéni szövegértelmezései és tanulmányai. A legjelesebb theraváda kommentátor

JELLEMTIPOLOGIA

7

a 4. század végén és az 5. század elején élt Buddhaghósa. Főműve, *A tisztulás útja*, a páli nyelvű buddhizmus teljes és mesteri összefoglalása egy kötetben. (A páli szöveg több mint 600 oldalt tesz ki a Harvard Egyetem kiadásában.) Itt találjuk a legfigyelemre méltóbb buddhista jellemtipológia kifejtését is. Ahogy a buddhista tanítás „*tutaj csupán az átkeléshez, amit nem kell továbbcipelni a túlparton*”, úgy ez a buddhista tipológia sem egy örök és általános érvényű elméleti rendszer igényével készült, csupán meditációs mesterek gyakorlati kalauza, hogy tanítványaik egyéniségéhez megfelelő meditációs témát választhassanak.

BUDDHISTA

8

Buddhaghósa ezt a hat típust különbözteti meg aszerint, hogy mi a jellem belső mozgatóereje.

Ezután kettesével párhuzamba állítja őket:

„Akit a hit vezérel, rokon azzal, akit az érzékiség vezérel; jellemvonásaik hasonlatosak, mert az érzéki emberben felülkerekedik a hit, midőn üdvöset cselekszik. Míg az érzékiség káros módon bizalmas és nehezen tántorítható, addig a hit üdvös módon az. Míg az érzékiség az élvezetet keresi, addig a hit az erényességet. Míg az érzékiség nem hagy fel azzal, ami ártalmas, addig a hit nem hagy fel azzal, ami áldásos.”

„Akit a megértés vezérel, rokon azzal, akit az utálat vezérel; jellemvonásaik hasonlatosak, mert az utálkozóban felülkerekedik a bölcsesség, midőn üdvöset cselekszik. Míg az utálat káros módon bizalmatlan és tárgyához nem ragaszkodó, addig a bölcsesség üdvös módon az.

JELLEMTÍPOLÓGIA

9

Míg az utálat nemlétező hibákat keres, addig a bölcsesség valódiakat. Míg az utálat magukat a lényeket ítéli el, addig a bölcsesség csak a készítéseiket.”

„Akit a képzelgés vezérel, rokon azzal, akit a mulyaság vezérel; jellemvonásaik hasonlatosak, mert a mulyában gyakran merülnek fel aggályos képzetek, midőn arra törekszik, hogy üdvös állapotot keltsen magában. Ahogy a mulyaságot nyugtalanítja a kuszasága, úgy a képzelgést is a különféle lehetőségek kieszelése. Ahogy a mulyaság tétova a felületessége miatt, úgy a képzelgés is léha ábrándjai miatt.”

Az érzékiség, az utálat és a mulyaság hármasa gyakran előfordul a kánonban is, bár nem mint jellem típus, hanem mint a három „káros gyökér”: „Az embert gerjeszti az érzékiség, dühíti az utálat, vakítja a mulyaság: eluralják és megháborítják; így romlásba dönti maga magát

BUDDHISTA

10

vagy mást vagy mindkettőjüket, s szívében csak fájdalmat és keserűséget tapasztal.” Maga Buddhaghósa is megjegyzi, hogy „a jellemelek felismerését szolgáló útmutatások nem maradtak ránk teljességükben sem a szövegekben, sem a kommentárokbán, csupán egyes tanító-mesterek vélekedésén alapulnak.” A „káros gyökerek” alkalmazása a jellemtípusok meghatározására mégsem volt esetleges, hiszen eredeti megfogalmazásuk minden bizonnyal negatív embertípusok megfigyelésén alapult. De a hit, a megértés, a képzelgés későbbi hozzáadás, mert a pozitívabb beállítottságú személyek besorolhatóságára ellenpárokat kellett találni. A hit és a megértés esetében ez sikerült, de már a mulyaság ellentéte, a képzelgés, meglehetősen rosszálló. Bár a thai buddhizmus egyik legnagyobb egyházatyja, Vadsziranyánavarórasza (1859–1921) még a hitnek és a megértésnek is ilyen

JELLEMTIPOLOGIA

11

negatív színezetet ad. A hit szerinte a mulyasághoz hasonlóan az intelligencia hiányát jelzi: „A megértés sem mindig előny. Ha túlzott, lehet olyan teher, amely kellő szellemi magatartás hiányában vagy helytelen tudásra építve, a szélsőségesen hamis nézetek szakadékába húzza az embert.” Érthető ez az elmarasztalás, hiszen a buddhizmus a magasztalást egyedül a buddháknak, azaz a „megvilágosultaknak” tartja fenn.

Buddhaghósa *A tisztulás útjában* más jellemtipológiákra is utal, amelyek vággyal, büszkeséggel, téves nézetekkel jellemezhető típusokat is ismernek. De az előbbi kettő szorosan kapcsolódik az érzékiséghez, a téves nézetek pedig a mulyaságoz – mondja Buddhaghósa –, megkülönböztetésük tehát indokolatlan. Buddhaghószának ez a megjegyzése világít rá, hogy egyéb tipológiai rendszerek is kialakultak a páli

BUDDHISTA

12

buddhizmusban, hiszen mindössze még egy tipológiával is foglalkozó szövegemlék maradt fenn: *A szabadulás útja*, ez is csak egy 6. századi kínai fordításban. Szerzője – Upatissza – nem azonosítható (számos Upatisszát ismerünk), de Buddhaghósa idézi és vitába száll vele *A tisztulás útjában*, tehát nála korábban élt. Upatissza ugyanezt a hat alaptípust határozza meg, de egyeseket összeköt egymással és további nyolc vegyes típust is felsorol. Buddhaghósa Upatissza szemére veti, ha már figyelembe vesz kombinációs lehetőségeket, még több vegyes típussal (összesen 63-mal) kellene foglalkoznia, szerinte az egyszerűség kedvéért jobb az eredeti hatnál maradni, bár az átmeneti típusok létezésével számolni kell. Egyébként Buddhaghósa és Upatissza mind rendszerükben, mind nézeteik megfogalmazásában egyeznek. Valószínűleg egyikük sem tényleges alkotója ennek

JELLEMTIPOLOGIA

13

a tipológiának, hanem mindketten egy 4. századnál jóval régebbi közös hagyományból merítettek.

A jellemtípusok felismerésére Buddhaghósa öt szempontot sorol fel: „*miről ismerszik fel az érzéki, az utálkozó stb. ember?* ① *A testtartásáról (járás, állás, ülés, fekvés),* ② *a tevékenységéről,* ③ *az evéséről,* ④ *a pillantásáról,* ⑤ *a lelkivilágáról.*” Majd így írja le őket:

① „*Az érzéki ember, ha szokott módján jár, kimért, lassan és egyenletesen teszi le a lábát, egyenletesen emeli fel, s a léptei ruganyosak. Az utálkozó úgy jár, mintha ásni akarna a lábujjaival, függén teszi le a lábát, függén emeli fel, s a léptei csoszogóak. A mulya aggodva jár, tétován teszi le a lábát, tétován emeli fel, s a léptei hirtelenkedőek. Ha áll, az érzéki típus magabiztosnak és megnyerőnek látszik, az utálkozó merevnek, a mulya zavartnak. Ülésnél hasonló a helyzet. Az érzéki*

BUDDHISTA

14

takarosan és sietség nélkül veti meg az ágycát, lassan fekszik le rá, összetekeredik és békésen alszik el; ha felébrednek, nem serken fel mindjárt, késlekedve válaszol, mint aki vonakodik. Az utálkozó akárhogy és sebtében veti meg az ágycát, leveti magát rá és összeráncolt homokkal alszik el; ha felébrednek, felugrik és úgy válaszol, mint akit megsértettek. A mulya sután veti meg az ágycát és jobbára hasonfekve alszik, szétterpesztett kézzel-lábbal; ha felébrednek, mordul egyet és lomhán kel fel.”

② „Söpréskor az érzéki hozzáértéssel fogja meg a söprüt, tisztára és egyenletesen söpör, sietség nélkül vagy anélkül, hogy szétszórná a homokot, mintha virágokat teregetne szét. Az utálkozó erélyesen ragadja meg a söprüt, sebbel-lobbal söpör nem is tisztára, nem is egyenletesen, éktelen zajt üt és mindkét oldalon felveri a homokot. A mulya lazán tartja a söprüt, csak kavarja a

JELLEMTIPIOLÓGIA

15

homokot, ahol éri, nem söpör sem tisztára, sem egyenletesen. Ahogy a söprésben, úgy minden tevékenységében, legyen az ruhamosás vagy festés stb., az érzéki ügyes, kecses, egyenletes és gondos; az utálkozó kapkodva, mereven és egyenetlenül dolgozik; a mulya pedig nehézkes, balog, egyenetlen és határozatlan. Az érzéki magabiztosan viseli a csuháját, sem túl szorosan, sem túl lazán, s köröskörül egyformán takarja testét. Az utálkozó túl szűken hordja, anélkül, hogy körös-körül egyformán fedné be magát. A mulya pedig lazán és rendetlenül öltözködik.”

③ „Az érzéki a zamatos és édes italt kedveli, evés közben nem túl nagy, gömbölyded falatokat formál (Dél-Ázsiában kézzel esznek az emberek), lassan eszik, adafigyel az étel ízére és örömmel tölti el, ha valami jóízűt lel a kolduscészéjében. Az utálkozó a csipős és

BUDDHISTA

16

savanyú ételt kedveli, sietősen eszik, teletömi a száját és nem figyel az étel ízére; ha valami rosszízűt lel a kolduscészéjében, bosszankodik. A mulyának nincs kifejezetten kedvenc étele, evés közben az apró, szögletesre-sikerült falatokból visszaejt morzsákat a csészéjébe, össze-vissza keni a száját, míg gondolatai el-elkalandoznak.”

④ „Ha az érzékinek egy kicsit is megtetszik valami, azt hosszasan nézegeti, mint akit elbűvöltek, megragadja benne a jelentéktelen erényeket is, de nem figyel fel a valódi hibákra sem; amikor tovább indul, sajnálkozva fordul el, mintha nem szívesen válna meg tőle. Ha az utálkozóknak egy kicsit is visszatetszik valami, azt futólag nézi csak meg, mint aki belefáradt, megragadja benne a jelentéktelen hibákat is, de nem figyeli fel a valódi erényekre sem; amikor tovább indul, sajnálkozás nélkül

JELLEMTIPOLOGIA

17

fordul el, mintha szívesen válna meg tőle. A mulya mindenben másokhoz igazodik: ha hallja, hogy mások csepülnek valamit, ő is csepüli, ha hallja, hogy mások dicsérnek valamit, ő is dicséri, de tulajdonképpen közönyt érez magában – a nemtudás közönyt.”

Miután a hit rokon az érzékiséggel, a megértés az utálattal, a képzelgés a mulyasággal, az általuk uralt jellem típus testtartása, tevékenysége, evése, pillantása is hasonló. Ezért Buddhaghósa csak a lelki világuk tárgyalásánál veszi őket újra külön sorra:

⑤ „Az érzéki embernél gyakran találkozunk olyan jellemvonásokkal, mint az álnokság, a csalfaság, a büszkeség, a sóvárgás, a becsvágy, az elégedetlenség, a cifrázkodás, a hiúság. Az utálkozóra jellemző a harag, a gyűlölet, a becsmérlés, a zsarnokoskodás, az irigység, a fősévéység. A mulyára pedig a tespedés, a bárgyúság,

BUDDHISTA

18

az izgalom, az aggodás, a tanácstalanság, a csökönyös ragaszkodás. Annál, akit a hit vezérel, gyakran találunk olyan jellemvonásokkal, mint a bőkezűség, a szent emberek tisztelete, az igazságkeresés, az ujjongás, az őszinteség, a tisztesség, a bizalom abban, ami bizalomkeltő. Annál pedig, akit a megértés vezérel, gyakori a nyájasság, a jó barátságok ápolása, a mérsékletes evés, a figyelmesség és a tapintat, az éberség, a felháborodás azon, ami felháborító, a bölcs törekedés. Annál pedig, akit a képzelgés vezérel, a szószátyárság, a társaságkedvelés, a hasznos gyakorlatok elunása, az állhatatlanság, az éjjeli füstölgés (= kitervelés) és a nappali fellángolás (= nekifogás), a csapongás.”

Buddhaghósa szerint legjobb, ha egy tanítómester birtokolja a gondolatolvasás képességét – ez az öt „bűverő” egyike, amelyre a koncentráció gyakorlásával tehet

JELLEMTIPOLOGIA

19

szert –, de ha nem, figyelje meg alaposan és kérdezze ki tanítványait. Annál is inkább körültekintőnek kell lennie – mondja –, mert pl. az utálkozó is viselkedhet úgy, mint az érzéki, ha odafigyel arra, amit csinál. Ezen kívül a egyes típusok magatartása sem határozható meg egyértelműen.

A buddhista szerzetesség valóban ad lehetőséget a tanítvány alapos megismerésére. A fiatal szerzetesek rendszerint egy tanítómester köré gyűlnek, életük állandó vándorlás, csak az esős évszak hónapjaiban tartózkodnak egy helyen. Tulajdonuk nem lehet más, csak három sárga lepelből álló csuhájuk, kolduscsészéjük, egy borotva, egy tű, egy vízszűrő. Élelmüket koldulással szerzik, és déltől másnap hajnalig kötelesek koplalni. A nincstelenség, az otthontalanság, az önmegtartóztatás mind arra szolgál, hogy legfontosabb

BUDDHISTA

20

tevékenységüknek, az elmélkedésnek élhessenek. Kivéve az esős évszakot, egyfajta mozgó pszichológiai laboratórium ez, ahol a pszichológus (a mester) éveken át ép és egészséges kísérleti alanyokon (a tanítványain) mérheti le meditációs módszerei hatékonyságát. Miután a mester megismerte tanítványa jellemét, sor kerülhet a káros vonások ellensúlyozására, megváltoztatására. Segíthet ebben az életkörülmények gondos megválasztása: a hajlék, a ruházat, a kolduscésze, az utak, a falvak, az emberek, az étel, a testtartás – de mindenekfölött a megfelelő meditációs téma.

„Az érzéki jellemnek felmosatlan küszöbű hajlék való, egyszintű a talajjal, mint egy kiugró szikla alja, egy szalmából vagy lombból tákolt kunyhó stb., amely piszkos, denevér-lakta, dűledező, szertelenül magas vagy túlságosan alacsony, környezete sivár, oroszlán, tigris stb.

JELLEMTIPOLÓGIA

21

fenyegeti, sáros, göröngyös ösvény vezet hozzá, az ágyban és a székben nyüzsögnek a férgek; rút és bajos, undort szít, hacsak ránéz az ember. Alsó és felső csuhájának legyen feslett a szegélye, körös-körül szálak lógnak ki belőle, legyen durva tapintású, mint a kendervászon, szennyes, súlyos, hogy nehezére essék viselni. Kolduscészének megfelelő egy csúf, éktelenül toldozott-foldozott agyagcsésze, vagy nehéz és otromba vascsésze, étvágyrontó, mint egy koponya. A hozzá illő út, amerre alamiznáért vándorol, zord, elhagyatott és rögös. A megfelelő falu, amelyet alamiznáért jár, olyan, ahol az emberek csak akkor hívják: „Jer, Tisztelendő Úr”, mikor üres kolduscészével készül távozni, mert egyetlen családtól sem kapott alamiznát. S olyan mellékesen látják el kásával és rizzsel, mintha tehenet hajtánának az istállóba. Szolgálatára rabszolgák vagy visszataszító,

BUDDHISTA

22

nyomorult cselédek valók, akik piszkos ruhában járnak, rossz-szagúak és undort keltenek, akik olyan gorombán mérik a kását és a rizst, hogy majdnem hozzávágják. A megfelelő fajta kása, rizs és szilárd étel szegényes, utálatos, kölesből, tört rizsből stb., áporodott író, megsavanyodott kása, fonnyadt zöldségből főzött mártás, vagy bármi, ami pusztán a gyomor megtöltésére jó. Megfelelő testtartás számára az állás vagy a járás.”

„Az utálkozó jellemnek egy sem túl magas, sem túl alacsony hajlék felel meg, árnyékkal és vízzel, arányos falakkal, pillérekkel és lépcsőfokokkal, kidolgozott szegélydíszekkel, rácsokkal, színes festményekkel, egyenletes, sima, puha padlóval, ékes virágfüzérékkel, tarka ágysátorral... Az ágyat és a széket szépen terített, tiszta, tetszetős huzatok borítják, árad belőlük a virágok és illatszerek illata, s az otthonos kényelem boldoggá és

JELLEMTIPOLOGIA

23

derűssé teszi az embert, hacsak rápillant. A hajlékhoz vezető út biztonságos, tiszta, sima és megfelelően kiépített. Legjobb, ha a hajlék berendezése nem túl zsúfolt, nehogy bűvőhelyre találjanak a férgek, bogarak, kígyók és patkányok, ezért elég egy ágy és egy szék. Alsó és felső csuha részére bármilyen elsőrendű anyag megfelel: kínai kelme, szomára gyolcs, selyem, finom pamutszöttes, finom lenvászón, akár egy-, akár kétrétegű, igen könnyű és szépen festett, szintiszta, szerzeteshez méltó. Kolduscsészéje vasból készüljön, legyen formás, mint egy buborék, csiszolt, mint egy drágakő, makulátlan és szintiszta, szerzeteshez méltó. A megfelelő út amerre alamiznáért vándorol, veszélytelen, sima, kellemes, mely nem húzódik a falvakhoz se túl közel, se túl messze. Alamiznát kolduló útján a neki való faluban az emberek e szavakkal várják: „Most jő a mi Urunk!”;

BUDDHISTA

24

széket készítenek egy fellocsolt, felsöpört helyre, élémének köszönteni, átveszik a kolduscsészéjét, bevezetik a házba, leültetik az előkészített székre és gondosan, saját kezűleg szolgálják ki. Szolgálatára jómegjelenésű, megnyerő, tisztára fürdött, bekent, tömjénnel-virággal szagosított, színes, tiszta, szép kelmébe öltözködött emberek valók, akik gonddal végzik el teendőiket.

Kásának, rizsnek és szilárd ételnek csak az felel meg, aminek van színe, szaga, íze, tápláló ereje, étvágygerjesztő, elsőrendű minden tekintetben és igényeit kielégíti. Megfelelő testtartása a fekvés vagy az ülés.”

„A mulya jellemnek olyan hajlék való, ahonnan nyílt a kilátás, széttekinthet a négy égtáj felé még ülés közben is. Ami a testtartást illeti, hozzá a járás illik. A többi ugyanaz, mint az utálkozó jellemnél.” (Közbevetőleg érdemes idézni néhány kiegészítő megállapítást Upatissza

JELLEMTIPOLOGIA

25

művéből, A szabadulás útjából: „A mulya viselheti azt a csuhát, eheti azt az ételt, járhatja azt a falut, ami épp adódik számára.” A fontos az, hogy „tanítómestere közelében éljen és hagyatkozzon rá”. „Az érzéki emberben a kíváncsú dolog kelti fel a hitet. Az utálkozó emberben a visszataszító. A mulyában pedig a nem-vizsgálódás.”)

„A hit által vezérelt jellemnek megfelel minden útmutatás, ami az érzékire vonatkozik.”

„A megértéstől vezéreltnek akár a hajlékot, akár a többit illetően minden alkalmas.”

„A képzelgés által vezéreltnek olyan hajlék, ahonnan nyílt a kilátás és ülés közben széttekinthet a kertekre, ligetekre, tavakra, ahonnan kellemes a távlat, a falvak, a városok, a vidék látványa, a hegyek kék derengése – nem megfelelő, mert elősegítik a képzelet csapongását. Így hát olyan hajlékban lakozzon, amely olyan, mint egy

BUDDHISTA

26

erdő-takarta mély barlang... Az egyebek, mint az érzéki jellemnél.”

Am az érzékiség, az utálat, a mulyaság és egyéb rossz tulajdonságok, szokások kiirtása egész a tudattalan gyökerekig nem oldható meg csupán a környezet megfeleltetésével, az igazi küzdelem belül zajlik. A buddhista meditáció ezt két úton próbálja elérni: A lelkinyugalom megteremtésével és a tisztánlátás megteremtésével. Az előbbi tulajdonképpen figyelem-összpontosító gyakorlatokkal teszi alkalmassá az elmét az utóbbira, az elmélyült vizsgálódásra. *A tisztulás útja* 40 meditációs témát sorol fel, amely a koncentráció tárgya lehet:

10 körlet: föld, víz, tűz, szél, kék, sárga, vörös, fehér, fény, zárt tér;

10 fürtelem: felpuffadt hulla, foltos hulla, oszlásnak indult hulla, felmetszett hulla, szétmarcangolt hulla, szét-

JELLEMTIPOLOGIA

27

foszlott hulla, feldarabolt és szétfoszlott hulla, véres hulla, féregette hulla, csontváz;

10 felidézés: a Megvilágosult (Buddha), az Eszme, a Közösség, erényesség, adakozás, dévák (tündöklő égi lények), halál, a test 32 arculata (haj, szőr, köröm, fog, bőr, hús, in, csont, csontvelő, vese, szív, máj, rekeszizom, lép, tüdő, bél, bélfodor, gyomor, ürülék, epe, köpet, genny, vér, verejték, háj, könny, faggyú, nyál, takony, ízületi savó, húgy és agyvelő), légzés, béke;

4 „fölséges lakozás” (szeretet, könyörület, együtt-örvendezés, elfogulatlanság);

4 alakzatmentes állapot (véghetetlen tér, határtalan tudat, semmi, sem-észlelés-sem-nem-észlelés);

az étel undorító voltának észlelete;

a négy elem (föld, víz, tűz, szél) meghatározása.

Ezek között csak két olyan meditációs téma van, amely

BUDDHISTA

28

mindig és mindenkinek üdvös: a szeretetről és a halálról való elmélkedés. A többi csak bizonyos egyéneknek bizonyos körülmények között jó. Az érzéki jellemtípusoknak a 10 förtelem vagy a test 32 arculatának szemlélése való. Az utálkozóknak a 4 „fölséges lakozás” vagy a 4 színkörtet. A mulyaság- és képzelgés-vezette jellemtípusnak a ki- és belégzésük figyelése. A hittől vezéreltnek az első 6 felidézés, a megértőnek pedig az elmélkedés a halálról, a békéről, az étel undorító voltáról vagy a négy elem meghatározása. A többi körtet és a 4 alakzatmentes állapot mindegyik jellemnek megfelelő meditációs téma, azzal a fenntartással, hogy a mulya terjedelmes körtetekre koncentráljon, „*egy gabonarostáló kosár méretűre vagy legálábbis egy csészealjnyira*”, mert korlátozottabb térben könnyen összezavarodik. A képzelgéstől vezéreltnek pedig éppen ellenkezőleg, kisebb körtet való, mert egy

JELLEMTIPOPOLÓGIA

29

terebélyes tárgy a képzelet csapongására ad alkalmat. Befejezésül őszintén be kell vallani, hogy a páli buddhizmusban nincs különösebb jelentősége a jellemtipológiának. Az alábbi irodalomjegyzék – melyet Miss I. B. Horner áldozatos segítségével sem tudtam tovább bővíteni – tanúsítja, hogy az elméleti munkák száma ele nyészően csekély, és azok is szinte kizárólag és gépiesen ismétlik egymást. Ami pedig a gyakorlatot illeti, a theraváda meditáció mesterei mindig csak néhány, bárkinek megfelelő meditációs témát ajánlottak úgylis, leggyakrabban a légzés figyelését.

A buddhizmus a jellemtipológiának legfeljebb átmeneti és korlátozott szerepet szánhat, hiszen célja eleve a tipizálhatatlan, teljes ember kibontakoztatása.

Budapest, 1976.

IRODALOM

- ANURUDDHA, *Abhidhammattha Sangaha – A Manual of Abhidhamma*, ed., trsl. Narada. Buddhist Publication Society, Kandy, 1968, 384–395. 1.
- ANURUDDHA, *Compendium of Philosophy*, trsl. Shwe Zan Aung, rev. C.A.F. Rhys Davids. Pali Text Society, London, 1910, (reprint, 1967), 203–205. 1.
- BUDDHAGHOSA, *The Six Types of Persons*, trsl. E. Conze, In: *Buddhist Scriptures*, Penguin Books, Harmondsworth, 1959, 116–121. 1.
- BUDDHAGHOSA, *The Path of Purification*, trsl. Nyanamoli. A. Semage, Colombo, 1964, (2nd ed.), 102–111. 1.
- BUDDHAGHOSA, *The Path of Purity*, trsl. Pe Maung Tin. Pali Text Society, London, 1922–31, (reprint, 1971), 118–128. 1.
- BUDDHAGHOSA, *Visuddhimagga*, ed. H.C. Warren, rev. Dh. Kosambi. Harvard University Press, Cambridge, 1950, 82–89. 1.
- BUDDHAGHOSA, *Der Weg zur Reinheit*, übs. Nyanatiloka. Verlag Christiani, Konstanz, 1975, (3. Auflage), 122–131. 1.
- DHAMMARATANA, U., *Guide Through Visuddhimagga*, Maha Bodhi Society, Varanasi, 1964, 39–46. 1.
- UPATISSA, *Csie-t'o tao lun*, kinaira ford. Sanghapala. In: *Taisho shinshu daizokyo*, Taisho issaikyo kandokai, Tokyo, 1924–34. (13. kötet, No. 1648, III. rész, 6. fejezet.)
- UPATISSA, *The Path of Freedom*, trsl. N.R.M. Ehara, Soma, Kheminda. D. Roland D. Weerasuria, Colombo, 1961, 54–61. 1.

- VAJIRANANA, P., *Buddhist Meditation in Theory and Practice*. M.D. Gunasena, Colombo, 1962, 108–111. 1.
- VAJIRANANAVARORASA, *Dhamma Vibhaga (Numerical Sayings of Dhamma)*, Part II., Mahamakut Buddhist University, Bangkok, 1970, 102–103. 1.

Kiadta a Terebess Kiadó Budapesten, 1998-ban
A kötetet tervezte és a kiadásért felel Terebess Gábor
A szöveget Steinert Ágota gondozta
Műszaki szerkesztő: Bozay Kristóf
Készült a Szegedi Kossuth Nyomda Kft. üzemében
ISBN 963 9147 00 1
TE 21